

Названия женщин, Дополнительный словарь, под редакцией Валентины Кульпиной и Яна Вавжинчика, „Semiosis Lexicographica” vol. XXXV, Warszawa 2006, ss. 108.

Język rosyjski – jak każdy język etniczny – zmienia się nieustannie. Opisu zmian, zwłaszcza obserwowanych w warstwie leksykalnej, systematycznie podejmuje się Jan Wawrzyńczyk. W 2006 roku w serii „Semiosis Lexicographica”, której założycielem, wydawcą i redaktorem jest wspomniany językoznawca, ukazała się pozycja zatytułowana *Названия женщин. Дополнительный словарь*.

We współczesnym języku rosyjskim warstwa słownictwa związanej z nazewnictwem kobiet (różnicowaniem nazw męskich i żeńskich) rozwija się wyjątkowo dynamicznie. Obok znanych ogólnych nazw przedstawicieli zawodów, ugrupowań, opcji politycznych itp., występujących w męskiej formie, pojawiają się ich żeńskie odpowiedniki. Z drugiej strony, coraz liczniejsze zawody i funkcje są dziś dostępne dla kobiet; kobiety pełnią nowe role społeczne, otwierają się nieznanie wcześniej sfery aktywności dla przedstawicieli obu płci. Ta sytuacja stwarza potrzebę rozróżnienia mężczyzn i kobiet ze względu na wykonywany zawód lub pełnioną funkcję za pomocą odpowiedniej nazwy.

Jak się dowiadujemy ze wstępu do omawianego słownika, autorzy zamieścili w nim około 1350 wyra-

zów, rzeczowników rodzaju żeńskiego, charakteryzujących kobiety. W pracy zarejestrowano tylko takie wyrazy, których nie notują dwa obszerne słowniki rosyjskie: *Сводный словарь современной русской лексики*¹⁰ oraz *Толковый словарь названий женщин*¹¹. Jako bazę materiałową wykorzystano teksty naukowe, roczniki czasopism z kilku ostatnich lat oraz strony internetowe.

Omawiana pozycja jest niewątpliwie publikacją wartą uwagi. Jej adresatem nie może być jednak przeciętny użytkownik wydawnictw leksykograficznych. Zaproponowana formuła prezentacji materiału wymaga od odbiorcy słownika bardzo dobrej znajomości języka rosyjskiego. Zawartość artykułów hasłowych jest nader skromna. W zasadzie każdy z nich zawiera – poza wyrazem hasłowym – jedynie kontekst (niekiedy znacznie okrojony¹²), w którym pojawiła się dana jednostka leksykalna. W wielu wypadkach tak skromny materiał językowy jest niewystarczający. Na podstawie cytowanego kontekstu nie zawsze można ustalić znaczenie wyrazu hasłowego. Próby odtworzenia znaczeń rzeczowników żeńskich na podstawie ich męskich

¹⁰ Р. П. Рогожникова (ред.): *Сводный словарь современной русской лексики. В двух томах*, Москва: Русский язык, 1991.

¹¹ Н. П. Колесников: *Толковый словарь названий женщин. Более 7000 единиц*, Москва: Астрель-АСТ, 2002:

¹² Рог. пр. hasło *бланкистка*: ...«бланкистка», она захочет оправдаться.

odpowiedników także niewiele dają, ponieważ stosunkowo często te ostatnie należą do słabo znanego, bardzo rzadko używanego słownictwa (np.: najświeższe neologizmy, leksyka wąskospecjalistyczna).

Redaktorzy omawianego słownika tak piszą o celu swojego przedsięwzięcia: „[Słownik] nie prezentuje wszystkich językowych uwarunkowań użycia nazw kobiet w języku rosyjskim, niemniej zgromadzony w nim materiał pozwala na prześledzenie tendencji rozwojowych zarysowujących się we wskazanej klasie leksyki, na ustalenie miejsca nazw kobiet we współczesnym rosyjskim języku literackim, w mowie potocznej i w komunikacji zawodowej. Tak więc przedstawiona w słowniku warstwa leksyki jest ważna z punktu widzenia ogólnej teorii słowotwórstwa i stylistyki” (s. 4).

Zawartość prezentowanego słownika sprawia wrażenie dość jeszcze surowego materiału językowego wymagającego dalszej starannej obróbki leksykograficznej. Przy wyrazach hasłowych nie zamieszczono kwalifikatorów. Wyjątek stanowi pięć jednostek: *малюська, манюська, мафиозка, обаяха, обаяшка*. Są to, jak się wydaje, rzeczowniki dwurodzajowe, używane zarówno w odniesieniu do mężczyzn, jak i kobiet (por. kwalifikatory „м, ж”). W kilku wypadkach kwalifikatory wprowadzono do fragmentów tekstu dokumentującego użycie (a raczej istnienie, bycie w obiegu) wprowadzanej jednostki, np.:

славянофобка

славянофобка ж. разг. 1. Женск. к сущ.: славянофоб.

трансформистка

Трансформистка ж. – 1. Женск. к сущ.: трансформист.

Są to zapewne definicje wzięte z innych słowników.

Niektóre rzeczowniki sprawiają wrażenie okazjonalizmów, niektóre wydają się jednostkami silnie nacechowanymi potocznością. Wprawdzie redaktorzy we *Wstępie* zaznaczają, że „Wiele formacji słowotwórczych podanych w słowniku funkcjonuje tylko w ramach języka potocznego i pospolitego, gminnego” (Предисловие, s. 5), jednak przywołane ilustracje kontekstowe nie zawsze to ograniczenie podpowiadają. W takich wypadkach czytelnik – także ten niewyrobiony – musi polegać na własnym poczuciu językowym.

Niewątpliwym ułatwieniem, szczególnie dla czytelnika nie-Rosjanina, byłoby zaznaczenie miejsca przycisku. Jeśli jednak uwzględnić fakt, że prezentowany słownik gromadzi głównie leksykę niebędącą w powszechnym obiegu, mało znaną nawet przeciętnemu rodzimemu użytkownikowi współczesnego języka rosyjskiego – brak wyróżnienia samogłoski akcentowanej w każdym wyrazie hasłowym wypada uznać za poważny mankament omawianej publikacji¹³.

¹³ Oczywiście, zdaję sobie sprawę z tego, że ustalenie miejsca akcentu w wyrazach rzadkich nie jest rzeczą łatwą.

Wydaje się, że pracę *Названия женщин* można traktować jako wstępną rejestrację jednostek słownikowych, wymagających jeszcze szczegółowego, bardziej rozbudowanego opisu leksykograficznego. Tak jak wspomniałem, omawiana pozycja nie daje pełnej charakterystyki słowa, nie zawsze pozwala jednoznacznie ustalić jego znaczenie czy nacechowanie stylistyczne bądź inne, uświadamia jednak czytelnikowi istnienie ogromnej i bardzo szybko rozrastającej się¹⁴ grupy znacze-

¹⁴ Spis obejmuje w zasadzie wyrazy, które pojawiły się w ciągu zaledwie czterech lat.

niowej, zachęca do namysłu, do podjęcia samodzielnych poszukiwań. A przecież wagi inspiracji, rozbudzenia ciekawości nie sposób przecenić...

Na zakończenie warto zacytować jeszcze jeden fragment *Wstępu*, z którym po prostu nie można się nie zgodzić: „Słownik należy traktować jako instrument poznania nowych określeń kobiet z najróżniejszych punktów widzenia. [...] poprawne używanie nazw żeńskich i umiejętność ich tworzenia od nazw męskich jest częścią kompetencji językowych [...]” (Предисловие, s. 6).

Piotr Tomasik